

**Iceland's Presidency Programme for
the Nordic Council in 2024:**

Peace and Security in the Arctic

Contents

Peace and Security in the Arctic	3
Fred og sikkerhed i Arktis	11
Friður og öryggi á norðurslóðum	18
Rauha ja turvallisuus arktisella alueella	25
About this publication	33

This publication is also available online in a web-accessible version at:
<https://pub.norden.org/politiknord2023-734>

Peace and Security in the Arctic

The words "Peace and Security" in the title of the presidency programme refer to the need to ensure the safety of the Nordic countries and their allied nations in the Arctic, the necessity of de-escalation in the region and placing greater emphasis on peaceful solutions. A new future vision for security in the Arctic region is needed. However, the word "security" also refers to other aspects related to the well-being and future of the Nordic countries, especially the inhabitants of the Arctic.

The end of the Cold War was followed by positive co-operation on many issues related to the Arctic between the countries and peoples of the region. Due to rapid changes of various types, they are now faced with difficult tasks but also with great opportunities.

A new situation has arisen in all relations that the Nordic countries and other democratic states have with Russia after the all-out Russian invasion of Ukraine in February 2022, Arctic issues included. Western co-operation with Russia on challenges concerning this region has been stopped to a great extent. New channels must be found for consultation on Arctic issues, and the Nordic countries can play a key role in this if they work together. The Arctic region has been and remains a major food source for communities. To ensure this will continue requires sustainable utilisation of resources. More effort needs to be made in the Arctic region to ensure diversity in food and innovation in the cultivation and procurement of inputs generally than in densely populated areas.

The situation of marginalised and minority groups can be difficult in small and sparsely populated communities where a support network is often lacking, for example, in the form of non-governmental organisations (NGOs). This applies, among other things, to LGBTQ people, but also to disabled and chronically ill people. Ways need to be sought to support these groups and strengthen cross-border co-operation.

The living conditions of people in the Arctic differ in many respects from those further south in the Nordic countries and in Europe. The climate, sparseness of population, limited telecommunications infrastructure and demanding transportation make it often difficult to ensure an acceptable level of service in the health and welfare systems and other public services. Steps need to be taken to ensure residents of the Arctic have the same access to welfare services as other

Nordic residents and that equality prevails in the relations and co-operation between the northern and southern areas of the Nordic Region.

In March 2023, the Nordic Council Presidium agreed to appoint a working group to examine the need to revise the Helsinki Treaty. Whatever the outcome of the Nordic Council, the Nordic governments and the national parliaments of the countries proves to be, this process could serve as an occasion and an opportunity to discuss and review many important issues concerning the Nordic countries and Nordic co-operation. During Iceland's presidency of the Nordic Council, special emphasis will be placed on this work.

Peace and Security

The title of Iceland's 2023 presidency programme for the Nordic Council of Ministers is "The Nordic Countries - a force for peace". During its presidency of the Nordic Council, Iceland will continue the work done by the country during its Presidency of the Nordic Council of Ministers, with particular focus on peace and security in the Arctic.

The roots of Nordic co-operation, which reach back to the 19th century, reflect to a major extent an attempt by Nordic nations to stand together to defend themselves against the aggression of great powers. While the countries have often had different foreign policy priorities, they nevertheless have enjoyed positive and successful co-operation for a long time. The Nordic countries have emphasised strengthening international organisations, especially through the United Nations, and promoting and protecting international law and treaties rather than relying on large-scale militarisation to ensure their security. There is a strong tradition of Nordic countries mediating in the disputes of other nations and supporting values, such as the right of self-determination of small nations and the protection of human rights, in word and in deed.

The prospect of all of the Nordic countries joining NATO means that the situation has changed. In 2024, 75 years will have passed since the founding of the alliance. It can be an occasion for discussion of the co-operation, role and position of the Nordic countries within NATO with the active involvement of the Nordic Council. Ways need to be sought to ensure and strengthen security and defence co-operation between the Nordic countries aimed at encouraging long-term peace and security. Updating the Helsinki Treaty to include these issues could be one step in this direction.

Issues concerning Ukraine and neighbouring countries, such as the Baltic states, which are especially threatened by the expansionist strategy of the Russian government, have been at the centre of discussions on defence and security in the Nordic Council since the Russian invasion of Ukraine in February 2022. The Baltic States have much in common with the Nordic countries, and during Iceland's presidency of the Nordic Council its close co-operation with the Baltic Assembly will continue, not least in order to support the struggle of the Ukrainians and the opposition movements in Belarus and Russia.

However, the effects of increased tension in the West's relations with Russia are visible more widely, including in the Arctic region. All co-operation with Russia on the Arctic Council, the Barents Council, the Council of the Baltic Sea States and the Baltic Sea Parliamentary Conference has either been wound down quite considerably or stopped completely.

The Nordic countries have emphasised that the Arctic is and should be a low-tension zone with regard to armed hostilities. To achieve this, we need to work for peace and peaceful solutions.

All communication with Russia on Arctic issues ought to be revised. The Nordic countries can play a key role in these efforts, especially if they work together on the basis of common values and priorities. The Arctic Council has long been the most important forum for co-operation on Arctic issues and will continue to be so. The member states of the Council have concluded three important agreements that form the basis for co-operation: an agreement on search and rescue in the Arctic; an agreement on responses to oil pollution in the Arctic; and an agreement on scientific co-operation in the Arctic. Work must continue to reach the goals set out in the three agreements

Nordic countries will chair the Arctic Council until 2029, providing an opportunity to co-ordinate and harmonise policy and objectives in Arctic issues. During Iceland's presidency of the Nordic Council, ways will be sought to strengthen co-operation between the Nordic countries in the Arctic Council.

Food security and security of supplies in general is a major concern for the inhabitants of the Arctic. Food security was a priority issue in the work of the West Nordic Council in 2023, and Iceland's presidency of the Nordic Council will continue that work.

The position of the Arctic in Nordic co-operation

The northern- and westernmost parts of the Nordic Region have historically been peripheral areas subjected to the domination of the stronger forces of the south and east. There are many differences in the culture and way of life of the inhabitants of the Arctic, such as the Sámi and Greenlanders, and those who live further south in the Nordic countries. The peoples of the Arctic have long sought to establish a more independent status for themselves. Finns had to make great sacrifices to gain full independence from the great power to the east that is currently attacking Ukraine; Iceland began its journey to independence in the 19th century which finally concluded with the establishment of a republic in 1944; and the governments of the Faroes and Greenland have gradually taken control of issues that were previously the responsibility of the Danes.

The stronger position of the Ålanders, Faroese and Greenlanders has been a positive and important factor in the development of Nordic co-operation in recent decades. A major step was taken with the adoption of the Åland Document in 2007, but the discussion has continued and it is important that these countries participate in all decisions that concern them on an equal basis.

Nordic co-operation has its roots in Scandinavianism, the co-operation and unification ideas of Norwegians, Swedes and Danes in the 19th century. In that context, it was natural that the three Scandinavian languages, Swedish, Danish and Norwegian, were dominant. This arrangement continued when Scandinavian co-operation became Nordic, i.e. when Finland and Iceland joined the Nordic Inter-Parliamentary Union (NIPU) in the first half of the 20th century, and when the Nordic Council and the Nordic Council of Ministers were established in the second half of that century.

At the request of Finns and Icelanders, and in good collaboration with the other member states, the position of Finnish and Icelandic in Nordic co-operation has strengthened over the past years and decades. However, the situation of participants with Finnish and Icelandic as their mother tongue is far from equal to that of persons whose mother tongue is Swedish, Norwegian or Danish. This is evident at meetings of the Nordic Council but also in other collaboration, for example, in the Nordic Youth Council.

Demands that more native languages of the Nordic countries also be taken into consideration have grown in recent years. In Greenland, Iceland, Finland and the Faroe Islands, proficiency in Scandinavian languages has long been declining, while at the same time proficiency in English has increased. This trend looks likely to continue, and if so it can be expected to increase the inequality in opportunities for participation due to language skills. In this connection an examination could be made of the potential for advances in language technology of various kinds to alleviate this problem.

During Iceland's presidency of the Nordic Council, ways will be sought to reduce the imbalance between participants in Nordic co-operation so that everyone can, as far as possible, use their mother tongue for communication. This can be done, for example, in connection with a possible revision of the Helsinki Treaty. Special consideration will also be given to equalising the situation of representatives in the Nordic Youth Council.

Human rights and democracy

Russia's invasion of Ukraine has sharpened the divide between liberal democracies, on the one hand, and totalitarian states, where the rights and status of the population depend on the whims and self-interest of the ruling class, on the other. Democracies in Europe and elsewhere have woken up to the importance of protecting their fundamental values.

Respect for the rights of marginalised and minority groups is generally strongest in countries where democracy has strong roots and where human rights, equality and the rule of law are generally held in high esteem. In this context, marginal and minority groups include LGBTQ people, immigrants and ethnic, linguistic and religious minorities, as well as disabled and chronically ill persons.

Recent years have witnessed setbacks in democratic development and issues concerning various marginal and minority groups in many parts of the world. Extremism and undemocratic governance have led to restrictions on the rights of certain groups, often those who were most vulnerable. The equality and self-determination of women have also been attacked. These tendencies have been noticed in the Nordic countries but, fortunately, to a lesser extent than in most other places.

In the past, LGBTQ and other groups from the peripheral areas of the Nordic countries who stood out from the crowd in some way tended to move to urban areas in the south. There, it was possible to disappear into the crowd or seek the support of other individuals in the same situation and escape or protect themselves from the prejudices of the majority. Disabled and chronically ill people have also long sought to go to urban areas far from their homes to obtain the services they need, at great effort and expense.

Understanding of the importance of the diversity of human life and of the different situations of people has increased in Nordic societies, and legislation has developed accordingly. During Iceland's presidency of the Nordic Council, emphasis will be placed on strengthening co-operation between the Nordic countries on issues related to equality and marginal and minority groups, especially in sparsely populated peripheral areas. Efforts will be directed at co-operation with organisations and advocates of these groups during the presidency year.

The Nordic countries have attracted global attention for the progressive steps taken to promote gender equality and the status of LGBTQ people. The Nordic Council needs to advocate for these rights and other values related to democracy and human rights on the international stage. The Nordic countries need to be encouraged to join hands to defend them. The revision of the Helsinki Treaty could be an opportunity to define and communicate the priorities of the Nordic Council in this area.

Information disorder and the media

One of the main tools used by totalitarian states and their allies to undermine democracy is the spread of fake news and the promotion of extremist views at home and abroad. By doing so, they aim to create chaos, uncertainty and disunity and bring different groups into conflict with one another. The Nordic countries need to unite to protect themselves from these attempts.

The media are among the most important pillars of a democratic society. Their role becomes even more important in times of conflict and information disorder. Technological changes in recent decades have caused major difficulties for traditional media and rapid changes can be expected to continue in the coming years, for example, with the advent of artificial intelligence (AI). Powerful media in the major cities of the Nordic countries have mostly held their ground through this period of revolution, but local and smaller media in peripheral areas are facing difficulties. During Iceland's presidency of the Nordic Council, the focus will be on the different status of the media and information dissemination in densely populated areas, on the one hand, and in peripheral areas, on the other, and on how to ensure access to reliable news and information for all Nordic residents.

Environmental and climate issues

The Nordic countries are world leaders in work on environmental and climate issues based on a just transition.

In the Arctic, the effects of climate change are felt earlier and more strongly than in many other places. Due to the fragility of the Arctic nature, together with its climate, sparse population and large distances, it can be difficult to respond to environmental disasters and other threats.

Russia's invasion of Ukraine has caused increased tension and made all relations between the West and Russia, including in the Arctic, more difficult. The Arctic Council will continue to be the most important forum for co-operation on the environment and other Arctic issues, but the relationship to Russia will become even more challenging than it has been up until now.

Russia has greatly increased its military activities in the Arctic in recent years, and other countries have to some extent followed suit. Russian activities in the Barents Sea area and elsewhere involve extensive pollution.

In the short term, the Nordic countries need to join hands with Canada, the United States and other friendly countries to respond to the situation that has arisen. In the longer term, a new vision for the co-operation of all the states in the Arctic and other parties must be formulated to deal with the common global challenges in the region.

Iceland's presidency of the Nordic Council aims to promote further dialogue and consultation between the Nordic countries and other countries regarding the aforementioned environmental and climate goals. How the importance of these issues can be adequately addressed in connection with a possible revision of the Helsinki Treaty will also be examined.

Partners

In implementing this presidency programme, indigenous peoples and other inhabitants of the Arctic, their organisations and advocates, will be important partners of the Nordic Council. Also included in these efforts will be organisations and advocates of marginalised and minority groups, e.g. LGBTQ people's organisations.

During the presidency year emphasis will be placed on working with the Nordic countries' neighbours in the west on the priority issues described here. These include

the UK, not least Scotland, which has expressed great interest in closer collaboration with the Nordic countries, as well as Canada and the US. There will also be close collaboration with other parliamentary organisations working on Arctic issues, including the Conference of Parliamentarians of the Arctic Region (CPAR), the West Nordic Council, the Barents Parliamentary Conference, the Baltic Sea Parliamentary Conference (BSPC) and the European Parliament.

There will be close cooperation and consultation with the Nordic Youth Council during the year of the presidency to ensure that the voices of young people are heard and their interests considered. Other important partners include the Norden Associations and other Nordic co-operation organisations.

The Arctic Circle is an important forum for open discussion on Arctic issues. During Iceland's presidency, the intention is for the Nordic Council to participate actively in the annual Arctic Circle conference in Reykjavík, and possible participation in other conferences and events related to these issues will be explored.

Fred og sikkerhed i Arktis

Ordene "fred og sikkerhed" i præsidentskabsprogrammets overskrift henviser til behovet for at værne om sikkerheden for de nordiske lande og deres allierede i Arktis, men også nødvendigheden af at deeskalere i regionen og samtidig øge fokus på fredelige løsninger. Der er brug for en ny vision for sikkerhedspolitikken i Arktis. Ordet "sikkerhed" henviser imidlertid også til andre aspekter af Nordens velfærd og fremtid, især for den arktiske befolkning.

Efter afslutningen af den kolde krig har der været et godt samarbejde mellem de lande og folkegrupper, der tilhører denne region, om flere af Arktis' udfordringer. Hastige ændringer på flere politikområder har gjort, at vi står over for svære opgaver, men også store muligheder.

En ny situation er opstået i Nordens og andre demokratiske landes relationer til Rusland efter den totale invasion af Ukraine i februar 2022. Dette gælder også arktiske anliggender. Vestens samarbejde med Rusland om regionens udfordringer er i bred udstrækning indstillet. Det er nødvendigt at finde nye former for samråd om arktiske anliggender, hvor Norden kan spille en nøglerolle, hvis landene går sammen.

Arktis har været, og er stadigvæk, vigtig for fødevareforsyningen i vores samfund. Vi bør sikre, at dette fortsætter med en bæredygtig udnyttelse af ressourcerne. I Arktis er det mere krævende end i mere tætbefolkede områder at sikre en mangfoldighed af fødevarer, innovativ dyrkning og anskaffelse af forsyninger.

Marginaliserede grupper og minoriteter kan befinde sig i en udsat position i små og tyndt befolkede samfund, hvor der ofte ikke findes støttenetværk, for eksempel i form af foreninger. Dette gælder blandt andet LGBT+-personer, men også kronisk syge og personer med nedsat funktionsevne. Vi bør finde måder at støtte disse grupper på og styrke et samarbejde på tværs af landegrænser.

Den arktiske befolknings levevilkår adskiller sig flere steder fra levevilkårene i det sydligere Norden og Europa. Vejrforhold, spredt bebyggelse og begrænset kommunikationsinfrastruktur samt svære trafikale forhold bevirker, at det ofte er svært at sikre et acceptabelt serviceniveau i sundheds- og velfærdssektoren og andre offentlige ydelser. Vi bør sørge for, at indbyggerne i Arktis får samme adgang til velfærdsydelser som den øvrige befolkning i Norden, og at der hersker ligestilling i kommunikationen og samarbejdet mellem det nordlige og det sydlige Norden.

Nordisk Råds Præsidium vedtog i marts 2023 at nedsætte en arbejdsgruppe med det formål at udrede behovet for en revidering af Helsingforsaftalen. Uanset hvad Nordisk Råd, de nordiske regeringer og de nationale parlamenter finder frem til, kan denne proces give anledning til og mulighed for en diskussion og gennemgang af mange vigtige emner, der er relevante for Norden og nordisk samarbejde. Under Islands præsidentskab i Nordisk Råd vil vi derfor lægge særlig vægt på denne proces.

Fred og sikkerhed

Overskriften for Islands formandskabsprogram i Nordisk Ministerråd i 2023 er "Norden - en kraft for fred". Under Islands præsidentskab i Nordisk Råd vil vi fortsat prioritere dette med særligt fokus på fred og sikkerhed i Arktis.

Det nordiske samarbejde, som har rødder tilbage til 1800-tallet, handler i vid udstrækning om de nordiske landes forsøg på at stå sammen om at beskytte landene mod angreb fra krigeriske stormagter. Landene har ofte prioriteret forskelligt på det udenrigspolitiske område, men ikke desto mindre har de en lang tradition for et godt og frugtbart samarbejde. Norden har lagt vægt på at styrke internationale organisationer, især i FN's regi, og fremme og beskytte internationale love og traktater for at øge landenes sikkerhed frem for at sætte deres lid til storstilet militær oprustning. De nordiske lande har en rig tradition for at mægle i andre landes konflikter og støtte værdier, såsom små landes selvbestemmelsesret og beskyttelse af menneskerettigheder, med råd og dåd.

Med udsigt til at alle nordiske lande bliver medlemmer af NATO, opstår der en ny situation. I 2024 er det 75 år siden, at NATO blev grundlagt. Dette kan give anledning til, at Nordisk Råd vil deltage aktivt i en diskussion om de nordiske landes samarbejde, rolle og stilling inden for alliancen. Der skal søges måder, hvorpå vi kan sikre og styrke Nordens samarbejde om sikkerheds- og forsvarspolitik for at fremme fred og sikkerhed fremover. Et led i denne proces kunne være at opdatere Helsingforsaftalen, så den også dækker dette felt.

Ukraine og deres nabolande, for eksempel Baltikum, der er mest truet af den russiske regerings ekspansionspolitik, har lige siden Ruslands totale invasion af Ukraine i februar 2022 været i fokus, når Nordisk Råd har diskuteret forsvars- og sikkerhedspolitik. De baltiske lande har meget til fælles med Norden, og under Islands præsidentskab i Nordisk Råd vil vi fortsætte det tætte samarbejde med Baltisk Forsamling, ikke mindst for at støtte ukrainernes kamp og oppositionen i Belarus og Rusland.

Den øgede spænding i Vestens forhold til Rusland kan mærkes flere steder, blandt andet i Arktis. Samarbejdet med Rusland i Arktisk Råd, Barentsrådet, Østersørådet

og Det parlamentariske Østersøsamarbejde er enten blevet mindsket markant eller helt indstillet.

Norden har lagt vægt på, at Arktis er og bør være en militær lavspændingszone. For at dette kan ske, er vi nødt til at arbejde hen imod fred og fredelige løsninger.

Man bør revidere al kommunikation med Rusland om arktiske anliggender. Norden kan spille en nøglerolle i denne proces, især hvis landene samarbejder ud fra fælles værdier og prioriteringer. Arktisk Råd har længe været, og vil blive ved med at være, det vigtigste samarbejdsforum for arktiske anliggender. Rådets medlemslande har underskrevet tre vigtige aftaler, der har dannet grundlag for samarbejdet: en aftale om søgning og redning i Arktis, en aftale om beredskab og indsats mod olieforurening i arktiske havområder og en aftale om videnskabeligt samarbejde i Arktis. Der skal arbejdes videre mod de mål, der fastsættes i aftalerne.

De nordiske lande varetager formandskabet i Arktisk Råd frem til 2029, hvilket giver dem mulighed for at harmonisere og koordinere deres politik og mål i forhold til arktiske anliggender. Under Islands præsidentskab i Nordisk Råd vil vi søge måder at styrke det nordiske samarbejde på i Arktisk Råds regi.

Generel fødevare- og forsyningssikkerhed er et spørgsmål af stor interesse for den arktiske befolkning. Fødevarer sikkerhed var blandt prioriteringerne i Vestnordisk Råds arbejde i 2023, og Islands præsidentskab i Nordisk Råd agter at følge op på dette arbejde.

Arktis' stilling i det nordiske samarbejde

Nordens nordligste og vestligste regioner har historisk set været yderområder og underlagt stærkere magter fra syd og øst. Kultur og levevis i Arktis, for eksempel blandt samer og grønlandere, adskiller sig på mange måder fra det, man kender længere sydpå i Norden. Befolkningerne i Arktis har længe arbejdet på at opnå en større selvstændighed. Det finske folk måtte yde store ofre for at opnå fuld selvstændighed fra stormagten i øst, som nu angriber Ukraine. Island indledte sin rejse mod uafhængighed i 1800-tallet, der førte til oprettelsen af en republik i 1944. Færøske og grønlandske regeringer har gradvist overtaget politikområder, som tidligere blev varetaget af Danmark.

Færøernes, Grønlands og Ålands stærkere stilling har været en positiv og vigtig faktor i udviklingen af det nordiske samarbejde inden for de seneste årtier. Vedtagelsen af det såkaldte Ålandsdokument i 2007 var et stort skridt i den forbindelse, men debatten fortsætter, og det er vigtigt, at de tre lande deltager på lige fod med de øvrige lande i alle beslutninger, der angår dem selv.

Det nordiske samarbejde har rødder i skandinavismen, som er en idé fra det 19. århundrede om samarbejde og forening mellem nordmænd, svenskere og danskere. I den forbindelse var det en selvfølge, at de tre skandinaviske sprog, dansk, norsk og svensk, var dominerende. Denne indstilling forblev uændret, da det skandinaviske samarbejde blev nordisk, i og med at Finland og Island tilsluttede sig Den nordiske interparlamentariske union i første halvdel af 1900-tallet, og da Nordisk Råd og senere Nordisk Ministerråd blev oprettet i sidste halvdel af det 20. århundrede.

På opfordring fra Finland og Island og i et godt samarbejde med de øvrige medlemslande, er det finske og det islandske sprogs stilling inden for det nordiske samarbejde blevet styrket i de seneste år og årtier. Deltagere med finsk eller islandsk modersmål er dog langt fra ligestillet med dem, der har henholdsvis dansk, norsk eller svensk som modersmål. Dette kommer til udtryk på Nordisk Råds møder, men også i andre samarbejdsfora, for eksempel Ungdommens Nordiske Råd.

Kravet om at flere af Nordens nationalsprog tages i betragtning i samarbejdet er steget inden for de senere år. I Grønland, Island, Finland og på Færøerne har færdighederne i de skandinaviske sprog længe været på retur, samtidig er engelskkundskaberne blevet forbedret. Denne tendens ser ud til at fortsætte. Hvis der ikke sker nogen forandring, må det forventes, at den sproglige ulighed i forhold til at deltage i samarbejde vil øges yderligere. I denne sammenhæng bør man også se nærmere på, hvorvidt fremskridt inden for sprogteknologi kan være med til at mindske dette problem.

Under Islands præsidentskab i Nordisk Råd vil vi undersøge, hvordan man kan mindske ubalancen mellem deltagerne i det nordiske samarbejde, så alle så vidt muligt kan kommunikere på deres modersmål. Det kan for eksempel ske i forbindelse med den eventuelle revidering af Helsingforsaftalen. Endvidere bliver der sat særlig fokus på, hvordan man kan skabe lige vilkår for repræsentanterne i Ungdommens Nordiske Råd.

Menneskerettigheder og demokrati

Ruslands invasion af Ukraine har skærpet skillet mellem liberale demokratier og totalitære stater, hvor befolkningens rettigheder og stilling afhænger af den herskende classes luner og egeninteresser. Demokratier i Europa og rundt omkring i verden har fået øjnene op for, hvor vigtigt det er at beskytte deres grundlæggende værdier.

Respekten for marginaliserede grupper og minoriteter er som regel størst i de lande, hvor demokratiet har et solidt fodfæste, og hvor menneskerettigheder, ligestilling og retsstatens værdier anerkendes generelt. Med marginaliserede grupper og minoriteter menes LGBT+-personer og indvandrere samt etniske, sproglige og religiøse minoriteter, men også kronisk syge og personer med nedsat funktionsevne.

I de senere år er der flere steder i verden sket et tilbageslag i demokratiudviklingen og i forhold til flere marginaliserede gruppers og minoriteters interesser. I ekstremismens navn og i kraft af udemokratiske styreformer er visse gruppers rettigheder blevet indskrænket, – ofte dem, der i forvejen er mest sårbare. Samtidig er ligestilling og kvinders selvbestemmelsesret blevet sat under pres. Denne tendens har også vist sig i de nordiske lande, dog heldigvis i mindre grad end mange andre steder.

Før i tiden søgte LGBT+-personer og andre i Nordens yderområder, der på en eller anden måde skilte sig ud fra mængden, til byområder længere sydpå. Der var det muligt at forsvinde i mængden, søge støtte fra ligesindede og slippe væk fra eller værgе sig mod majoritetssamfundets fordomme. Også kronisk syge og personer med nedsat funktionsevne har længe måttet tage til byområder langt fra deres bopæl for at få de ydelser, de har brug for, hvilket er forbundet med store anstrengelser og udgifter.

De nordiske samfund har fået større forståelse for værdien af livets mange facetter og menneskers forskellige forhold, og lovgivningen er blevet udviklet i overensstemmelse hermed. Under Islands præsidentskab i Nordisk Råd vil vi lægge vægt på at styrke samarbejdet mellem de nordiske lande på områder som ligestilling og marginaliserede grupper og minoriteter, især i tyndt befolkede yderområder. Vi vil samarbejde med disse gruppers organisationer og talspersoner i præsidentskabsperioden.

Norden har fået international opmærksomhed på grund af de fremskridt, der er sket i forhold til at styrke kønnenes ligestilling og LGBT+-personers stilling. Nordisk Råd skal være fortalere for disse rettigheder og andre værdier, der vedrører

demokrati og menneskerettigheder, i internationale fora. Det skal tilstræbes, at de nordiske lande står sammen for at værne om dem. En revidering af Helsingforsaftalen kunne være en mulighed for at definere og formidle Nordisk Råds prioriteringer på dette område.

Misinformation og medier

Et af de vigtigste redskaber, som totalitære stater og deres allierede har taget i brug for at undergrave demokratiet, er at sprede misinformation og anspore til ekstreme holdninger, – både nationalt og internationalt. Således forsøger man at skabe kaos, utryghed og splid samt at sætte forskellige grupper op mod hinanden. Norden bør forenes om at forsvare sig mod disse forsøg.

Medier er en af demokratiets vigtigste grundpiller. Deres rolle bliver endnu vigtigere i en tid med konflikter og misinformation. De traditionelle medier har oplevet store vanskeligheder på grund af den teknologiske udvikling i de senere årtier, og vi kan forvente yderligere hastige ændringer i de kommende år, blandet andet på grund af kunstig intelligens. De fleste robuste medier i Nordens storbyer har klaret skærene i denne periode med gennemgribende ændringer, mens mindre lokale medier i yderområderne har haft det sværere. Under Islands præsidentskab i Nordisk Råd vil vi fokusere på forskellene på mediernes og informationsformidlingens forskellige stillinger i henholdsvis byområder og yderområder, samt hvordan man kan sikre, at alle indbyggere i Norden har adgang til vederhæftige nyheder og oplysninger.

Miljø og klima

De nordiske lande er blandt de førende i arbejdet for miljø og klima gennem en retfærdig omstilling.

I Arktis mærkes klimaændringerne tidligere end de fleste andre steder. Den arktiske natur er skrøbelig, og på grund af forhold som vejr, spredt bebyggelse og store afstande kan det være svært at reagere på miljøhændelser og andre trusler.

Ruslands totale invasion af Ukraine har skabt øgede spændinger og vanskeligheder i alle relationer mellem Vesten og Rusland, herunder i Arktis. Arktisk Råd vil fortsat være det vigtigste samarbejdsforum for miljø og andre arktiske anliggender, men forholdet til Rusland vil blive endnu mere udfordrende end hidtil.

Rusland har øget sine militære aktiviteter i Arktis kraftigt i de senere år, og andre lande har delvist fulgt trop. Ruslands aktiviteter i Barentsregionen og andre steder fører til omfattende forurening.

På kort sigt må Norden sammen med Canada, USA og andre venligtsindede lande finde modtræk til den opståede situation. På længere sigt skal man udforme en ny vision for samarbejdet mellem samtlige lande i Arktis og andre parter for dermed at kunne håndtere hele verdens fælles udfordringer i regionen.

Under Islands præsidentskab i Nordisk Råd vil vi fremme yderligere dialog og samråd mellem Norden og andre lande om ovennævnte mål på miljø- og klimaområdet. Derudover vil vi undersøge, hvordan man kan understrege dette emnes store betydning i forbindelse med en eventuel revidering af Helsingforsaftalen.

Samarbejdspartnere

Nordisk Råds vigtige partnere ved implementeringen af præsidentskabsprogrammet bliver de oprindelige folk og andre indbyggere i Arktis samt deres organisationer og talspersoner. Derudover vil vi arbejde sammen med marginaliserede grupper og minoriteters organisationer og talspersoner, herunder LGBT+-personers organisationer.

I præsidentskabsperioden vil vi lægge vægt på et samarbejde med Nordens naboer i vest om de prioriterede emner, der er beskrevet her. Blandt disse lande er Storbritannien, ikke mindst Skotland, der har udtrykt et stort ønske om et tættere samarbejde med Norden, Canada og USA. Derudover vil vi arbejde tæt sammen med andre parlamentariske organisationer, der beskæftiger sig med arktiske anliggender, herunder Den Arktiske Parlamentariker Komité, Vestnordisk Råd, Den parlamentariske konference om Barentshavet, Det parlamentariske Østersøsamarbejde og Europa-Parlamentet.

Der vil i præsidentskabsperioden være et tæt samarbejde og samråd med Ungdommens Nordiske Råd for at sikre, at de unges stemmer bliver hørt og deres interesser varetages. Foreningen Norden og andre nordiske samarbejdsorganisationer vil også være vigtige samarbejdspartnere.

Arctic Circle er et vigtigt forum for åben diskussion om arktiske anliggender. Under Islands præsidentskab sigter vi mod Nordisk Råds aktive deltagelse i Arctic Circle i Reykjavik og undersøger muligheden for at deltage i andre konferencer og arrangementer, der vedrører dette område.

Friður og öryggi á norðurslóðum

Með orðunum „friður og öryggi“ í yfirskrift formennskuáætlunarinnar er átt við þörfina á að tryggja öryggi Norðurlanda og bandalagsþjóða þeirra á norðurslóðum en jafnframt nauðsyn þess að draga úr spennu á svæðinu og leggja aukna áherslu á friðsamlegar lausnir. Þörf er á nýrri framtíðarsýn í öryggismálum á norðurslóðum. Með orðinu „öryggi“ er þó einnig átt við aðra þætti sem tengjast velferð og framtíð Norðurlanda og sérstaklega íbúa á norðurslóðum.

Eftir lok kalda stríðsins hefur tekist góð samvinna um mörg úrlausnarefni tengd norðurslóðum milli ríkja og þjóðarbrotu sem teljast til þessa svæðis. Vegna örra breytinga á ýmsum sviðum standa þau nú frammi fyrir erfiðum verkefnum en jafnframt miklum tækifærum.

Ný staða er komin upp í öllum samskiptum Norðurlanda og annarra lýðræðisríkja við Rússland eftir allsherjarinnrásina í Úkraínu í febrúar 2022. Það á einnig við um málefni norðurslóða. Samstarf vestrænna ríkja við Rússland um áskoranir sem tengjast þessu svæði hefur að mestu leyti stöðvast. Finna þarf nýjan farveg fyrir samráð um málefni norðurslóða og þar geta Norðurlönd leikið lykilhlutverk ef þau taka höndum saman.

Norðurslóðir hafa verið og eru enn matarkista samfélaganna. Tryggja þarf að svo verði áfram með sjálfbærri nýtingu auðlinda. Á norðurslóðum þarf að hafa meira fyrir því að tryggja fjölbreytni í fæðu, nýbreytni í ræktun og öflun aðfanga almennt en á þéttbýlli svæðum.

Staða jaðar- og minnihlutahópa getur verið erfið í fámennum og strjálbýlum samfélögum þar sem stuðningsnet er oft ekki til staðar, til dæmis í formi félagasamtaka. Þetta á meðal annars við um hinsegin fólk en einnig öryrkja og langveikt fólk. Leita þarf leiða til að styðja þessa hópa og efla samstarf þvert á landamæri.

Lífsskilyrði íbúa á norðurslóðum eru víða ólík því sem gerist sunnar á Norðurlöndum og í Evrópu. Vegna veðurfars, strjálbýlis, takmarkaðra fjarskiptainnvíða og erfiðra samgangna er oft erfitt að tryggja viðunandi þjónustustig í heilbrigðis- og velferðarkerfinu og annarri opinberri þjónustu. Sjá þarf til þess að íbúar norðurslóða hafi sama aðgang að velferðarþjónustu og aðrir Norðurlandabúar og jafnræði þarf að ríkja í samskiptum og samstarfi norður- og suðurhluta Norðurlanda.

Forsætisnefnd Norðurlandaráðs samþykkti í mars 2023 að skipa vinnuhóp til að skoða þörfina á að endurskoða Helsingforssamninginn. Hver sem niðurstaða Norðurlandaráðs, ríkisstjórna Norðurlanda og þjóðþinga landanna verður að lokum getur þetta ferli orðið tilefni og tækifæri til að ræða og fara yfir mörg mikilvæg málefni sem snerta Norðurlönd og norrænt samstarf. Í formennskutíð Íslands í Norðurlandaráði verður því lögð sérstök áhersla á þetta starf.

Friður og öryggi

Yfirskrift formennskuáætlunar Íslands í Norrænu ráðherranefndinni 2023 er „Norðurlönd – afl til friðar“. Á formennskuári Íslands í Norðurlandaráði verður þessari áherslu fram haldið en sérstaklega verður sjónum beint að friði og öryggi á norðurslóðum.

Rætur norræns samstarfs, sem að miklu leyti má rekja má til 19. aldar, liggja að miklu leyti í tilraunum norrænu þjóðanna til að standa saman um að verjast ágangi herskárra stórvelda. Löndin hafa oft haft ólíkar áherslur í utanríkisstefnu sinni en engu að síður hafa þau um langt skeið haft með sér gott og árangursríkt samstarf. Norðurlönd hafa lagt áherslu á að styrkja alþjóðastofnanir, einkum á vettvangi Sameinuðu þjóðanna, og að efla og standa vörð um alþjóðalög og -sáttmála frekar en að treysta á umfangsmikinn vígbúnað til að tryggja öryggi sitt. Rík hefð er fyrir því að norrænu ríkin miðli málum í deilum annarra þjóða og styðji gildi á borð við sjálfsákvörðunarrétt smáþjóða og vernd mannréttinda með ráðum og dád.

Ný staða er komin upp nú þegar í það stefnir að öll norrænu ríkin fái aðild að Atlantshafsbandalaginu. Árið 2024 eru liðin 75 ár frá stofnun Atlantshafsbandalagsins. Það getur orðið tilefni umræðu um samstarf, hlutverk og stöðu Norðurlanda innan bandalagsins með virkri þátttöku Norðurlandaráðs. Leita þarf leiða til að tryggja og efla samstarf Norðurlanda í öryggis- og varnarmálum með það að leiðarljósi að stuðla að friði og öryggi til framtíðar. Einn þáttur í þeirri viðleitni getur verið að uppfæra Helsingforssamninginn þannig að hann taki einnig til þessa málefnsviðs.

Málefni Úkraínu og nálægra landa, til dæmis Eystrasaltsríkjanna, sem helst er ógnað af útpenslustefnu rússneskra stjórnvalda hafa verið í brennidepli umræðu um varnar- og öryggismál í Norðurlandaráði frá allsherjarinnrás Rússa í Úkraínu í febrúar 2022. Eystrasaltsríkin eiga margt sameiginlegt með Norðurlöndum og í formennskutíð Íslands í Norðurlandaráði verður nánú samstarfi Norðurlandaráðs við Eystrasaltsþingið haldið áfram, ekki síst í því skyni að styðja baráttu Úkraínumanna og stjórnarandstöðu í Belarús og Rússlandi.

Áhrifa aukinnar spennu í samskiptum Vesturlanda við Rússland gætir þó víðar, meðal annars á norðurslóðum. Samstarf við Rússa á vettvangi Norðurskautsráðsins, Barentsráðsins, Eystrasaltsráðsins og Þingmannaráðstefnu Eystrasaltssvæðisins hefur ýmist dregist verulega saman eða stöðvast með öllu.

Norðurlönd hafa lagt áherslu á það að norðurslóðir séu og eigi að vera lágspennusvæði þegar kemur að hernaði. Til þess að svo geti verið þarf að vinna að friði og friðsamlegum lausnum.

Endurskoða þarf öll samskipti við Rússland um málefni norðurslóða. Norðurlönd geta leikið lykilhlutverk í því starfi, einkum ef þau vinna saman á grundvelli sameiginlegra gilda og áherslna. Norðurskautsráðið hefur um langt skeið verið og verður áfram mikilvægasti vettvangur samvinnu um málefni norðurslóða. Aðildarríki ráðsins hafa gert með sér þrjá mikilvæga samninga sem verið hafa grundvöllur samstarfsins: samning um leit og björgun á norðurslóðum, samning um viðbrögð við olúmengun í norðurhöfum og samning um vísindasamstarf á norðurslóðum. Vinna þarf áfram að þeim markmiðum sem tilgreind eru í samningunum.

Norræn ríki verða í formennsku í Norðurskautsráðinu fram til ársins 2029 sem gefur tækifæri á að samræma og samhæfa stefnu og markmið um málefni norðurslóða. Í formennskutíð Íslands í Norðurlandaráði verður leitað leiða til þess að efla samstarf Norðurlanda á vettvangi Norðurskautsráðsins.

Fæðuöryggi og aðfangaöryggi almennt er mikið hagsmunamál íbúa norðurslóða. Fæðuöryggi var eitt af áherslumálunum í starfi Vestnorræna ráðsins árið 2023 og formennska Íslands í Norðurlandaráði mun fylgja því starfi eftir.

Staða norðursins í norrænu samstarfi

Nyrstu og vestustu hlutar Norðurlanda hafa sögulega verið jaðarsvæði sem lotið hafa valdi sterkari afla að sunnan og austan. Margt er ólíkt í menningu og lífsháttum íbúa norðurslóða, til dæmis Sama og Grænlandinga, og þeirra sem sunnar búa á Norðurlöndum. Þjóðir norðurslóða hafa um langt skeið unnið að því að marka sér sjálfstæðari stöðu. Finnar hafa þurft að færa miklar fórnir til að öðlast fullt sjálfstæði frá stórveldinu í austri sem nú herjar á Úkraínu, Ísland hóf sína vegferð til sjálfstæðis á 19. öld og lauk henni með stofnun lýðveldis árið 1944 og færeysk og grænensk stjórnvöld hafa smám saman tekið við stjórn málaflokka sem áður voru á ábyrgð Dana.

Sterkari staða Álendinga, Færeyinga og Grænlandinga hefur verið jákvæður og mikilvægur þáttur í þróun norræns samstarfs síðustu áratuga. Stórt skref var stigið með samþykkt svonefnds Álandseyjaskjals árið 2007 en umræðan hefur haldið

áfram og mikilvægt er að þessi lönd taki þátt í öllum ákvörðunum sem þau varða á jafnræðisgrundvelli.

Norrænt samstarf á sér rætur í Skandinavismanum, samstarfi og sameiningarhugmyndum Norðmanna, Svía og Dana á 19. öld. Í því samhengi var sjálfgefið að skandinavísku tungumálin þrjú, sænska, danska og norska, væru ráðandi. Þetta fyrirkomulag hélst þegar skandinavíska samstarfið varð norrænt með þátttöku Finna og Íslendinga í störfum Norræna þingmannasambandsins á fyrri hluta 20. aldar og með stofnun Norðurlandaráðs og Norrænu ráðherranefndarinnar á síðari hluta aldarinnar.

Að ósk Finna og Íslendinga og í góðri samvinnu við hin aðildarríkin hefur staða finnsku og íslensku í norrænu samstarfi eflst undanfarin ár og áratugi. Þó er langt frá því að staða þátttakenda með finnsku og íslensku að móðurmáli sé jöfn á við þá sem hafa sænsku, norsku eða dönsku sem móðurmál. Þetta má merkja á fundum Norðurlandaráðs en einnig í öðru samstarfi, til dæmis á vettvangi Norðurlandaráðs æskunnar.

Krafa um að jafnframt sé tekið tillit til fleiri þjóðtungna Norðurlanda í samstarfinu hefur orðið háværi á síðustu árum. Á Grænlandi, Íslandi, Finnlandi og í Færeyjum hefur kunnátta í skandinavískum málum hrakað um langt skeið en samtímis hefur enskukunnátta aukist. Útlit er fyrir að þessi þróun haldi áfram. Að óbreyttu má því búast við að aðstöðumunur til þátttöku í samstarfinu á grundvelli tungumálakunnáttu aukist. Eitt af því sem skoða má í því samhengi er hvort framfarir í málækni af ýmsu tagi geti orðið til að draga úr þessum vanda.

Í formenskutíð Íslands í Norðurlandaráði verður leitað leiða til að draga úr ójafnvægi milli þátttakenda í norrænu samstarfi þannig að allir geti, eftir því sem unnt er, nýtt sér sitt móðurmál til samskipta. Þetta má til dæmis gera í tengslum við hugsanlega endurskoðun á Helsingforssamningnum. Einnig verður sérstaklega horft til þess að jafna aðstöðu fulltrúa í Norðurlandaráði æskunnar.

Mannréttindi og lýðræði

Innrás Rússa í Úkraínu hefur skerpt á skilum milli frjálslyndra lýðræðisríkja annars vegar og alræðisríkja hins vegar, þar sem réttindi og staða íbúa er háð duttlungum og eiginhagsmunum valdastéttar. Lýðræðisríki í Evrópu og víðar hafa vaknað til vitundar um mikilvægi þess að standa vörð um grundvallargildi sín.

Virðing fyrir réttindum jaðar- og minnihlutahópa er að jafnaði mest í ríkjum þar sem lýðræði stendur traustum fótum og þar sem mannréttindi, jafnrétti og gildi réttarríkisins eru almennt í heiðri höfð. Með jaðar- og minnihlutahópum er hér átt

við hinsegin fólk, innflytjendur og þjóðernis-, tungumála-, og trúarminnihlutahópa, en jafnframt öryrkja og langveikt fólk.

Á síðustu árum hefur orðið bakslag í lýðræðispróun og málefnum ýmissa jaðar- og minnihlutahópa víða um heim. Í nafni öfgastefnu og í krafti ólýðræðislegra stjórnarhátta hafa réttindi tiltekinna hópa verið skert, oft þeirra sem veikasta stöðu hafa fyrir. Jafnframt hefur verið sótt að jafnrétti og sjálfsákvörðunarrétti kvenna. Þessarar tilhneigingar hefur gætt á Norðurlöndum en sem betur fer í minna mæli en víðast annars staðar.

Fyrr á tímum sótti hinsegin fólk og aðrir af jaðarsvæðum Norðurlanda, sem skáru sig úr fjöldanum á einhvern hátt, til þéttbýlissvæða í suðri. Þar var hægt að hverfa í fjöldann eða leita stuðnings annarra einstaklinga í sömu stöðu og komast undan eða verjast fordómum meirihlutasamfélagsins. Löngum hafa öryrkjar og langveikt fólk einnig þurft að leita til þéttbýlis fjarri heimilum sínum til að fá þá þjónustu sem er þeim nauðsynleg, með mikilli fyrirhöfn og kostnaði.

Skilningur á mikilvægi fjölbreytilegrar flóru mannlífsins og á ólíkum aðstæðum fólks hefur aukist í norrænum samfélögum og löggjöf hefur þróast í samræmi við það. Í formenskutíð Íslands í Norðurlandaráði verður lögð áhersla á að efla samstarf Norðurlanda um málefni tengd jafnrétti og jaðar- og minnihlutahópum, sérstaklega á strjálbýlli jaðarsvæðum. Samstarf verður haft við samtök og talsmenn þessara hópa á formennskuárinu.

Norðurlönd hafa vakið athygli á heimsvísu fyrir þau framfaraskref sem hafa verið stigin til að efla kynjajafnrétti og stöðu hinsegin fólks. Norðurlandaráð þarf að mæla fyrir þessum réttindum og öðrum gildum sem tengjast lýðræði og mannréttindum á alþjóðavettvangi. Stuðla þarf að því að Norðurlöndin taki höndum saman um að verja þau. Endurskoðun Helsingforssamningsins gæti verið tækifæri til að skilgreina og koma á framfæri áherslum Norðurlandaráðs á þessu sviði.

Upplýsingaóreiða og fjölmiðlar

Eitt helsta verkfærið sem alræðisríki og bandamenn þeirra hafa beitt til að grafa undan lýðræði er að dreifa falsfréttum og ýta undir öfgasjónarmið heima fyrir og erlendis. Með því er reynt að skapa glundroða, óvissu og sundrung og etja saman mismunandi hópum. Norðurlönd þurfa að sameinast um að verjast þessum tilraunum.

Fjölmiðlar eru ein mikilvægasta stoð lýðræðislegs samfélags. Hlutverk þeirra verður enn mikilvægara á tímum átaka og upplýsingaóreiðu. Miklir erfiðleikar hafa steðjað

að hefðbundnum fjölmiðlum vegna tæknibreytinga síðustu áratuga og búast má við að örar breytingar verði einnig á næstu árum, til dæmis vegna áhrifa gervigreindar. Öflugir fjölmiðlar í stórborgum Norðurlanda hafa flestir haldið velli á þessu umbyltingartímabili en staðbundnir og minni fjölmiðlar á jaðarsvæðum eiga erfiðar uppdráttar. Í formennskutíð Íslands í Norðurlandaráði verður sjónum beint að mismunandi stöðu fjölmiðla og upplýsingamiðlunar á þéttbýlli svæðum annars vegar og jaðarsvæðum hins vegar, og hvernig tryggja megi aðgang allra íbúa Norðurlanda að traustum fréttum og upplýsingum.

Umhverfis- og loftslagsmál

Norðurlönd eru í fremstu röð ríkja heims í starfi að umhverfis- og loftslagsmálum á grundvelli réttlátra umskipta.

Á norðurslóðum gætir áhrifa loftslagsbreytinga fyrr og meira en víðast annars staðar. Náttúra norðurslóða er viðkvæm og getur verið erfitt, meðal annars vegna veðurfars, fábýlis og mikilla fjarlægða, að bregðast við umhverfisslysum og öðrum ógnum.

Allsherjarinnrás Rússa í Úkraínu hefur valdið aukinni spennu og erfiðleikum í öllum samskiptum Vesturlanda og Rússlands, þar á meðal á norðurslóðum.

Norðurskautsráðið verður áfram mikilvægasti vettvangur samstarfs um umhverfismál og önnur málefni tengd norðurslóðum en samskiptin við Rússland verða enn erfiðari en áður.

Rússar hafa aukið mjög hernaðarumsvif sín á norðurslóðum á undanförunum árum og önnur ríki hafa að nokkru leyti fylgt í kjölfarið. Umsvifum Rússa á Barentshafssvæðinu og víðar fylgir mikil mengun.

Til skemmri tíma þurfa Norðurlönd að taka höndum saman við Kanada, Bandaríkin og önnur vinveitt ríki um að bregðast við þeirri stöðu sem upp er komin. Til lengri tíma litið þarf að móta nýja framtíðarsýn fyrir samvinnu allra ríkja á norðurslóðum og annarra aðila svo að hægt verði að takast á við sameiginlegar áskoranir heimsbyggðarinnar á svæðinu.

Í formennskutíð Íslands í Norðurlandaráði verður stuðlað að frekara samtali og samráði milli Norðurlanda og annarra ríkja um fyrrgreind markmið á sviði umhverfis- og loftslagsmála. Einnig verður kannað hvernig koma megi mikilvægi þessa málaflokks að í tengslum við hugsanlega endurskoðun á Helsingforssamningnum.

Samstarfsaðilar

Mikilvægir samstarfsaðilar Norðurlandaráðs við framkvæmd formennskuáætlunarinnar verða frumbyggjar og aðrir íbúar norðurslóða, samtök þeirra og talsmenn. Einnig verður unnið með samtökum og talsmönnum jaðar- og minnihlutahópa, til dæmis samtökum hinsegin fólks.

Á formennskuárinu verður lögð áhersla á að starfa með nágrönnum Norðurlanda í vestri að þeim áherslumálum sem hér er lýst. Þessi lönd eru Bretland, ekki síst Skotland sem lýst hefur miklum áhuga á nánara samstarfi við Norðurlönd, Kanada og Bandaríkin. Einnig verður unnið náið með öðrum þingmannasamtökum sem vinna að norðurslóðamálum, þar á meðal Þingmannaráðstefnunni um norðurskautsmál, Vestnorræna ráðinu, Þingmannaráðstefnu Barentssvæðisins, Þingmannaráðstefnu Eystrasaltssvæðisins og Evrópuþinginu.

Náið samstarf og samráð verður haft við Norðurlandaráð æskunnar á formennskuárinu til að tryggja að raddir ungs fólks heyrast og hagsmuna þess sé gætt. Norræna félagið og önnur samtök um norrænt samstarf verða einnig mikilvægir samstarfsaðilar.

Hringborð norðurslóða er mikilvægur vettvangur opinnar umræðu um málefni norðurslóða. Í formennskutíð Íslands verður stefnt að virkri þátttöku Norðurlandaráðs í árlegri ráðstefnu Hringborðs norðurslóða í Reykjavík en jafnframt verða kannaðir möguleikar á að taka þátt í öðrum ráðstefnum og viðburðum sem snerta þennan málaflokk.

Rauha ja turvallisuus arktisella alueella

Puheenjohtajuusohjelman otsikon sanat *rauha* ja *turvallisuus* viittaavat tarpeeseen vaalia Pohjoismaiden ja niiden arktisten liittolaisten turvallisuutta. Samalla on välttämätöntä vähentää alueen jännitteitä ja keskittyä entistä enemmän rauhanomaisiin ratkaisuihin. Arktisella alueella tarvitaan uutta turvallisuuspoliittista visiota. Näiden asioiden lisäksi sana *turvallisuus* viittaa Pohjoismaiden hyvinvoinnin ja tulevaisuuden muihin osa-alueisiin etenkin arktisen alueen asukkaiden näkökulmasta.

Kylmän sodan loppumisen jälkeen arktisen alueen maat ja kansat ovat tehneet hyvää yhteistyötä, joka on liittynyt alueen moniin haasteisiin. Useilla politiikan aloilla tapahtuneiden äkillisen muutosten vuoksi mailla on nyt edessään vaikeita tehtäviä mutta myös isoja mahdollisuuksia.

Pohjoismaiden ja muiden demokraattisten valtioiden Venäjä-suhteet ovat olleet uudessa tilanteessa sen jälkeen, kun Venäjä hyökkäsi täysimittaisesti Ukrainaan helmikuussa 2022. Tämä koskee myös arktisia asioita. Alueen haasteisiin liittyvä lännen ja Venäjän yhteistyö on suurelta osin lopetettu. Nyt on löydettävä uusia kanavia, joissa voidaan neuvotella arktisista asioista, ja Pohjoismailla voi olla tässä avainasema, jos ne tekevät yhteistyötä.

Arktisella alueella on ollut ja on jatkossakin tärkeä asema yhteiskuntiemme elintarvikehuollossa, ja aseman turvaaminen vaatii luonnonvarojen kestäväää käyttöä. Arktiksella on haastavampaa taata elintarviketarjonnan monipuolisuus, viljelymenetelmien innovatiivisuus ja tuotantopanosten hankkiminen kuin monilla tiheimmin asutuilla alueilla.

Marginaali- ja vähemmistöryhmien tilanne saattaa olla vaikea pienissä ja harvaan asutuissa yhteisöissä, joista puuttuu usein esimerkiksi kansalaisjärjestöjen muodostama tukiverkosto. Tämä pätee muiden muassa LGBTI-ihmisiin mutta myös vammaisiin ja pitkäaikaissairaisiin ihmisiin. Meidän on löydettävä keinoja tukea näitä ryhmiä ja vahvistaa rajat ylittävää yhteistyötä.

Arktiksen asukkaiden elinolosuhteet eroavat monin tavoin etelämpänä Pohjoismaissa ja Euroopassa asuvien ihmisten tilanteesta. Sääolot, harva asutus, tietoliikenneinfrastruktuurin puutteet ja haastavat kulkuyhteydet vaikeuttavat usein riittävän palvelutason varmistamista sote-alalla ja muissa julkisissa palveluissa. Meidän on huolehdittava siitä, että Arktiksen asukkailla on tasavertainen pääsy hyvinvointipalveluihin verrattuna muihin pohjoismaalaisiin ja että Pohjoismaiden pohjois- ja eteläosien välisessä viestinnässä ja yhteistyössä vallitsee yhdenvertaisuus.

Pohjoismaiden neuvoston puheenjohtajisto päätti maaliskuussa 2023 asettaa työryhmän selvittämään Helsingin sopimuksen päivitystarvetta. Päätyvätpä Pohjoismaiden neuvosto, Pohjoismaiden hallitukset ja kansalliset parlamentit mihin tahansa, prosessi voi tarjota tilaisuuden ja mahdollisuuden pohtia ja käydä läpi monia tärkeitä asioita, jotka ovat olennaisia Pohjolan ja pohjoismaisen yhteistyön kannalta. Prosessille pannaan siksi erityistä painoa, kun Islanti toimii Pohjoismaiden neuvoston puheenjohtajamaana.

Rauha ja turvallisuus

Pohjoismaiden ministerineuvoston Islannin puheenjohtajakauden ohjelma vuonna 2023 on nimeltään "Pohjola – voimatekijä rauhan puolesta". Aihetta priorisoidaan myös Islannin toimiessa Pohjoismaiden neuvoston puheenjohtajamaana, ja painopiste on arktisen alueen rauhassa ja turvallisuudessa.

Pohjoismaisen yhteistyön juuret ovat 1800-luvulla, ja siinä on paljolti kyse Pohjoismaiden pyrkimyksestä pitää yhtä ja suojella maitaan sotaisten suurvaltojen hyökkäyksiltä. Vaikka mailla on usein ollut erilaiset ulkopoliittiset painopisteet, ne ovat silti tehneet jo pitkään hyvää ja hedelmällistä yhteistyötä. Pohjoismaat ovat painottaneet kansainvälisten järjestöjen vahvistamista varsinkin YK:n kautta sekä kansainvälisten lakien ja sopimusten edistämistä ja suojelua sen sijaan, että ne olisivat pyrkineet parantamaan turvallisuuttaan laajamittaisella sotilaallisella varustelulla. Pohjoismaissa on vahvat perinteet välitystoiminnasta muiden valtioiden konflikteissa ja siitä, että maat ovat puolustaneet arvojaan, kuten pienten kansojen itsemääräämisoikeutta ja ihmisoikeuksien suojelemista, niin sanoilla kuin teoillakin.

Kun kaikki Pohjoismaat ovat liittyneet Pohjois-Atlantin puolustusliiton (NATO) jäseniksi, ollaan uudessa tilanteessa. Järjestön perustamisesta tulee vuonna 2024 kuluneeksi 75 vuotta. Se voi olla Pohjoismaiden neuvostolle tilaisuus osallistua aktiivisesti keskusteluun, joka koskee Pohjoismaiden yhteistyötä, roolia ja asemaa liittokunnassa. Meidän on etsittävä keinoja, joilla voidaan varmistaa ja vahvistaa Pohjoismaiden turvallisuus- ja puolustuspoliittista yhteistyötä rauhan ja turvallisuuden edistämiseksi pitkällä aikavälillä. Prosessin yhtenä osana voisi olla

näiden asioiden sisällyttäminen Helsingin sopimuksen päivitykseen.

Venäjän hyökättyä täysimittaisesti Ukraina helmikuussa 2022 Pohjoismaiden neuvoston turvallisuus- ja puolustuskeskustelujen keskiössä ovat olleet Ukraina ja sen naapurimaat, kuten Baltian maat, joita Venäjän hallituksen laajentumispolitiikka eniten uhkaa. Baltian mailla on paljon yhteistä Pohjoismaiden kanssa, ja Pohjoismaiden neuvosto jatkaa Islannin puheenjohtajakaudella tiivistä yhteistyötä Baltian yleiskokouksen kanssa tukeakseen ennen kaikkea ukrainalaisten kamppailua sekä Venäjän ja Valko-Venäjän oppositiota.

Lännen ja Venäjän välisten jännitteiden kasvu näkyy kuitenkin laajemminkin, ml. arktisella alueella. Venäjän kanssa Arktisessa neuvostossa, Barentsin neuvostossa ja Itämeren valtioiden neuvostossa (CBSS) tehtävä yhteistyö sekä parlamentaarinen Itämeri-yhteistyö on joko vähentynyt merkittävästi tai kokonaan lopetettu.

Pohjoismaat ovat korostaneet, että Arktis on ja sen tulee olla sotilaallisesti vähäjännitteinen alue. Tavoitteen saavuttamiseksi on edistettävä rauhaa ja rauhanomaisia ratkaisuja.

Kaikkea arktisiin asioihin liittyvää viestintää Venäjän kanssa on tarkistettava. Pohjoismailla voi olla tässä prosessissa avainasema etenkin, jos ne tekevät yhteisiin perusarvoihin ja prioriteetteihin perustuvaa yhteistyötä. Arktisen yhteistyön tärkeimpänä foorumina on jo pitkään ollut ja tulee jatkossakin olemaan Arktinen neuvosto. Neuvoston jäsenvaltiot ovat solmineet kolme tärkeää sopimusta, jotka ovat muodostaneet yhteistyön perustan: arktisen etsintä- ja pelastussopimuksen, arktisen öljyntorjuntasopimuksen ja arktista tiedeyhteistyötä koskevan sopimuksen. Sopimuksissa asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi tehtävää työtä tullaan jatkamaan.

Pohjoismaat toimivat Arktisen neuvoston puheenjohtajana vuoteen 2029 saakka, mikä tarjoaa mahdollisuuden koordinoida ja yhdenmukaistaa niiden arktisia politiikkoja ja tavoitteita. Islanti etsii Pohjoismaiden neuvoston puheenjohtajakaudella tapoja vahvistaa Pohjoismaiden välistä yhteistyötä Arktisessa neuvostossa.

Elintarvikehuolto ja yleinen huoltovarmuus on suuri huolenaihe Arktisen asukkaille. Elintarvikehuolto oli yhtenä painopistealueena Länsi-Pohjolan neuvoston vuoden 2023 työssä, ja Islanti jatkaa aihepiirin seurantaan Pohjoismaiden neuvoston puheenjohtajanaan.

Arktisen alueen asema pohjoismaisessa yhteistyössä

Pohjoismaiden pohjoisimmat ja läntisimmät osat ovat historiallisesti olleet

reuna-alueita, jotka ovat olleet vahvempien eteläisten ja itäisten voimien hallitsemia. Arktisen alueen asukkaiden, kuten saamelaisten ja grönlantilaisten, kulttuurissa ja elämäntavassa on monia eroja verrattuna Pohjoismaiden eteläisempiin alueisiin. Arktisen väestö on pitkään pyrkinyt saamaan lisää itsenäisyyttä. Suomalaisten piti tehdä suuria uhrauksia säilyttääkseen täyden itsenäisyyden suhteessa idän suurvaltaan, joka käy parhaillaan hyökkäyssotaa Ukrainassa. Islannin tie itsenäisyyteen alkoi 1800-luvulla ja johti lopulta tasavallan perustamiseen vuonna 1944. Färsaarten ja Grönlannin hallitukset ovat puolestaan ottaneet vaiheittain hallintaansa politiikan aloja, jotka olivat aiemmin tanskalaisten vastuulla.

Ahvenanmaalaisten, färsaarelaisten ja grönlantilaisten aseman vahvistuminen on ollut viime vuosikymmeninä myönteinen ja tärkeä tekijä pohjoismaisen yhteistyön kehityksessä. Merkittävä askel otettiin allekirjoittamalla niin sanottu Ahvenanmaan asiakirja vuonna 2007, mutta keskustelu jatkuu. On tärkeää, että nämä kolme maata osallistuvat kaikkeen niitä koskeviin päätöksiin tasavertaisesti muiden kanssa.

Pohjoismaisen yhteistyön juuret ovat skandinavismissa – 1800-luvun aatteessa, joka koski norjalaisten, ruotsalaisten ja tanskalaisten yhdistymistä ja yhteistyötä. Tässä kontekstissa oli luontevaa, että yhteistyötä hallitsivat skandinaaviset kielet eli ruotsi, norja ja tanska. Asetelma säilyi ennallaan, kun skandinaavisesta yhteistyöstä tuli pohjoismaista ja suomalaiset ja islantilaiset tulivat mukaan Pohjoismaiden parlamenttienvälisen liiton (NIPU) toimintaan 1900-luvun alkupuoliskolla ja kun Pohjoismaiden neuvosto ja myöhemmin Pohjoismaiden ministerineuvosto perustettiin vuosisadan jälkipuoliskolla.

Suomen ja islannin kielen asema on vahvistunut yhteistyössä viime vuosina ja vuosikymmeninä suomalaisten ja islantilaisten pyynnöstä sekä hyvässä yhteistyössä muiden jäsenvaltioiden kanssa. Suomea ja islantia äidinkielenään puhuvien osallistujien tilanne on kuitenkin kaikkea muuta kuin yhdenvertainen ruotsia, norjaa tai tanskaa äidinkielenään puhuvien kanssa. Tämä on ilmeistä Pohjoismaiden neuvoston kokouksissa mutta myös muilla yhteistyöfoorumeilla, kuten Nuorten Pohjoismaiden neuvostossa.

Viime vuosina on kuultu kasvavia vaatimuksia siitä, että muutkin Pohjoismaiden kansalliskielet on huomioitava yhteistyössä. Skandinaavisten kielten taito on jo pitkään heikentynyt Grönlannissa, Färsaarilla, Islannissa ja Suomessa samalla, kun englannin osaaminen on parantunut. Suuntaus näyttää jatkuvan, ja ellei muutosta tapahdu, se lisännee kielitaidosta johtuvaa epätasa-arvoa yhteistyöhön osallistumisessa. Tässä yhteydessä on tarkasteltava lähemmin myös sitä, voisivatko kieliteknologiassa otetut edistysaskeleet auttaa vähentämään ongelmaa.

Islanti pyrkii Pohjoismaiden neuvoston puheenjohtajamaana selvittämään, miten

pohjoismaisen yhteistyön osallistujien välistä epäsuhtaa voitaisiin vähentää, jotta kaikki voisivat viestiä äidinkielellään mahdollisimman paljon. Tämä voisi tapahtua esimerkiksi Helsingin sopimuksen mahdollisen päivityksen yhteydessä. Erityistä huomiota kohdistetaan myös siihen, miten Nuorten Pohjoismaiden neuvoston edustajille voidaan luoda tasavertaiset edellytykset.

Ihmisoikeudet ja demokratia

Venäjän hyökkäys Ukrainaan on jyrkentänyt kuilua liberaalien demokratioiden ja totalitaaristen valtioiden välillä. Jälkimmäisissä väestön oikeudet ja asema riippuvat hallitsevan luokan oikuista ja omasta edusta. Demokratiat Euroopassa ja muualla maailmassa ovat heränneet perusarvojensa suojelemisen tärkeyteen.

Marginaali- ja vähemmistöryhmien kunnioittaminen on yleisesti vahvinta maissa, joissa demokratialla on vankka jalansija ja joissa ihmisoikeuksia, tasa-arvoa ja oikeusvaltiota pidetään yleisesti arvossa. Näistä ryhmistä voidaan mainita esimerkiksi LGBTI-ihmiset, maahanmuuttajat, etniset, kielelliset ja uskonnolliset vähemmistöt sekä vammaiset ja pitkäaikaissairaat ihmiset.

Demokratiakehitys ja moniin marginaali- ja vähemmistöryhmiin liittyvät asiat ovat viime vuosina ottaneet takapakkia ympäri maailmaa. Ekstremismi ja epädemokraattiset hallitusmuodot ovat johtaneet tiettyjen, ja usein kaikkein haavoittuvimpien, ryhmien oikeuksien loukkaamiseen. Myös naisten tasa-arvo ja itsemääräämisoikeus ovat joutuneet ahtaalle. Näitä suuntauksia on nähty myös Pohjoismaissa, mutta onneksi vähemmän kuin monissa muissa paikoissa.

Entisaikaan Pohjoismaiden reuna-alueiden LGBTI- ja muiden ryhmien edustajat, jotka erosivat tavalla tai toisella joukosta, tapasivat hakeutua etelän kaupunkialueille. Siellä oli mahdollista hävitä väkijoukkoon, hakea tukea samanhenkisiltä ihmisiltä sekä paeta tai suojautua yhteiskunnan enemmistön ennakkoluuloilta. Vammaiset ja pitkäaikaissairaat ihmiset ovat niin ikään pitkään joutuneet hakeutumaan kauas kotiseuduiltaan kaupunkialueille saadakseen tarvitsemiaan palveluita, mikä on vaatinut suuria ponnisteluja ja kustannuksia.

Pohjoismaiden yhteiskunnissa on alettu ymmärtää paremmin ihmiselämän monimuotoisuuden tärkeyttä ja ihmisten erilaisia elämäntilanteita, ja lainsäädäntöä on kehitetty sen mukaisesti. Islanti painottaa Pohjoismaiden neuvoston puheenjohtajanaan sitä, että Pohjoismaat vahvistavat yhteistyötään, joka liittyy tasa-arvoon sekä marginaali- ja vähemmistöryhmiin varsinkin harvaan asutuilla alueilla. Teemme puheenjohtajakaudella yhteistyötä näitä ryhmiä edustavien järjestöjen ja vaikuttajien kanssa.

Pohjoismaat ovat saaneet kansainvälistä huomiota edistysaskelista, joita ne ovat ottaneet tasa-arvon sekä LGBTI-ihmisten aseman edistämiseksi. Pohjoismaiden neuvoston tulee puolustaa kansainvälisesti näitä oikeuksia ja muita arvoja, jotka liittyvät demokratiaan ja ihmisoikeuksiin. Meidän on pyrittävä siihen, että Pohjoismaat pitävät yhtä niiden puolustamiseksi. Helsingin sopimuksen päivittäminen voisi tarjota mahdollisuuden määritellä Pohjoismaiden neuvoston painopistealueet tällä saralla ja viestiä niistä.

Informaatioympäristön epäjärjestys ja media

Totalitaaristen valtioiden ja niiden liittolaisten tärkeimpiä työkaluja demokratian rapauttamisessa on väärän tiedon levittäminen sekä ääriäkemysten edistäminen kotimaassa ja ulkomailla. Näin pyritään luomaan kaaosta, epävarmuutta ja epäyhtenäisyyttä sekä ajamaan eri ryhmittymiä toisiaan vastaan. Pohjoismaiden on yhdistettävä voimansa näiltä yrityksiltä suojautumiseksi.

Media on demokratian tärkeimpiä peruspilareita. Konfliktien ja informaatioympäristön epäjärjestyksen yhteydessä sen roolista tulee vieläkin tärkeämpi. Viime vuosikymmeninä tapahtunut tekninen kehitys on aiheuttanut perinteiselle medialle merkittäviä vaikeuksia, ja nopeiden muutosten odotetaan jatkuvan tulevina vuosina esimerkiksi tekoälyn myötä. Pohjoismaiden suurten kaupunkien vahvat mediat ovat enimmäkseen selviytyneet karikoista näiden perustavien muutosten aikana, mutta harvaan asuttujen alueiden pienet ja paikalliset mediat ovat vaikeuksissa. Kun Islanti toimii Pohjoismaiden neuvoston puheenjohtajanaan, kohdistamme huomiota median ja tiedonvälityksen erilaiseen asemaan kaupunkialueilla ja harvaan asutuilla alueilla sekä siihen, miten kaikille pohjoismaalaisille taataan pääsy luotettavaan uutis- ja tietosisältöihin.

Ympäristö ja ilmasto

Pohjoismaat ovat edelläkävijöitä oikeudenmukaiseen siirtymään perustuvassa ympäristö- ja ilmastotyössä.

Arktisella alueella ilmastomuutoksen vaikutukset näkyvät aikaisemmin kuin monissa muissa paikoissa. Ympäristötuhoihin ja muihin uhkiin vastaaminen voi kuitenkin olla vaikeaa arktisen luonnon haavoittuvuuden, sääolojen, harvan asutuksen ja pitkien etäisyyksien vuoksi.

Venäjän täysimittainen hyökkäys Ukrainaan on lisännyt jännitteitä ja vaikeuttanut kaikkia lännen ja Venäjän välisiä suhteita, ml. arktisia suhteita. Arktinen neuvosto on jatkossakin alueen ympäristö- ja muun yhteistyön tärkein foorumi, mutta Venäjä-suhteet tulevat olemaan tähänastista haastavammat.

Venäjä on lisännyt merkittävästi sotilaallista toimintaansa Arktiksella viime vuosina, ja muut maat ovat jossain määrin seuranneet perässä. Venäjän toiminta Barentsin alueella ja muualla aiheuttaa merkittävää saastumista.

Lyhyellä aikavälillä Pohjoismaiden on pyrittävä vastaamaan tilanteeseen yhdessä Kanadan, Yhdysvaltain ja muiden ystävällismielisten maiden kanssa. Pitkällä aikavälillä on laadittava uusi visio yhteistyölle kaikkien arktisen alueen valtioiden ja muiden osapuolien kanssa, jotta voisimme vastata koko maailman yhteisiin arktisiin haasteisiin.

Islanti pyrkii Pohjoismaiden neuvoston puheenjohtajakaudella edistämään Pohjoismaiden ja muiden maiden välistä vuoropuhelua ja neuvonpitoa, jotka koskevat edellä mainittuja ympäristö- ja ilmastotavoitteita. Lisäksi selvitetään sitä, miten näiden asioiden suurta merkitystä voitaisiin korostaa Helsingin sopimuksen mahdollisen päivityksen yhteydessä.

Kumppanit

Pohjoismaiden neuvoston tärkeitä kumppaneita tämän puheenjohtajuusohjelman täytäntöönpanossa ovat alkuperäiskansat ja arktisen alueen muut asukkaat sekä niiden järjestöt ja edustajat. Lisäksi työhön otetaan mukaan marginaali- ja vähemmistöryhmien, kuten LGBTI-ihmisten, järjestöjä ja edustajia.

Puheenjohtajuusvuoden aikana panostetaan painopistealueisiin liittyvään yhteistyöhön, jota tehdään Pohjoismaiden länsinaapurien kanssa. Naapureista voidaan mainita Iso-Britannia, etenkin Skotlanti, joka on ollut hyvin kiinnostunut yhteistyön tiivistämisestä Pohjoismaiden kanssa, sekä Kanada ja Yhdysvallat.

Lisäksi tehdään läheistä yhteistyötä muiden arktisia asioita käsittelevien parlamentaaristen järjestöjen kanssa. Niitä ovat esimerkiksi arktisen alueen parlamentaarikkokonferenssi (CPAR), Länsi-Pohjolan neuvosto, Barentsin parlamentaarikkokonferenssi, Itämeren parlamentaarikkokonferenssi ja Euroopan parlamentti.

Puheenjohtajakaudella jatketaan läheistä yhteistyötä ja neuvonpitoa Nuorten Pohjoismaiden neuvoston kanssa, jotta nuorten ääni tulisi kuuluviin ja heidän etunsa huomioitaisiin. Muita tärkeitä kumppaneita ovat Norden-yhdistykset ja muut pohjoismaiset yhteistyöorganisaatiot.

Arctic Circle Assembly -konferenssit ovat tärkeitä foorumeita avoimelle arktiselle keskustelulle. Islannin puheenjohtajakaudella tähdätään siihen, että Pohjoismaiden neuvosto osallistuu aktiivisesti Reykjavikissä pidettävään konferenssiin, ja tutkitaan mahdollisuutta osallistua muihin tähän alaan liittyviin konferensseihin ja tapahtumiin.

About this publication

Iceland's Presidency Programme for the Nordic Council in 2024:

Peace and Security in the Arctic

PolitikNord 2023:734

ISBN 978-92-893-7727-0 (PDF)

ISBN 978-92-893-7728-7 (ONLINE)

<http://dx.doi.org/10.6027/politiknord2023-734>

© Nordic Council 2023

Cover photo: Cassie Matias/Unsplash

Published:

Nordic co-operation

Nordic co-operation is one of the world's most extensive forms of regional collaboration, involving Denmark, Finland, Iceland, Norway, Sweden, and the Faroe Islands, Greenland and Åland.

Nordic co-operation has firm traditions in politics, economics and culture and plays an important role in European and international forums. The Nordic community strives for a strong Nordic Region in a strong Europe.

Nordic co-operation promotes regional interests and values in a global world. The values shared by the Nordic countries help make the region one of the most innovative and competitive in the world.

The Nordic Council
Nordens Hus
Ved Stranden 18
DK-1061 Copenhagen
www.norden.org

Read more Nordic publications on www.norden.org/publications